

PORTRETI

FRANC ŠEBJANIČ

1920–1984

Vidni kulturni in politični ustvarjalec Franc Šebjanič, rojen v Murski Soboti, je po končani gimnaziji na ljubljanski univerzi študiral slavistko, a je študij zaradi vojne prekinil. Že kot dijak je pisal leposlovne stvaritve in jih objavljaj po slovenskih listih. Bil je celo prvi urednik (1936) naprednega predvojnega *Mladega Prekmurca*, glasila mladih. Mladostni lirizem poezije in proznih sestavkov je zamenjalo časnikarstvo. Nekaj časa je bil poklicni novinar, dopisnik v več slovenskih časopisov; publicistiki je ostal zvest do konca življenja. Potem se je preusmeril na družbenopolitično in kulturno področje. Njegova prizadevanja in zasluge so posebno pomembne pri dvigu in oblikovanju kulture in poklicnih kulturnih institucij v Prekmurju.

Toda ime Franca Šebjaniča je znano in predvsem povezano z raziskovanjem reformacije v Prekmurju. Zaradi zgodovinskih okoliščin, ki so bile drugačne kakor po drugih slovenskih deželah, se je tu protestantizem ohranil do današnjih dni. Nadalje je treba upoštevati, da je bil protestantizem v Prekmurju organizacijsko tesno povezan z Madžarsko, kar pomeni, da so bila cerkvenoupravna središča do konca prve svetovne vojne na Madžarskem in da je bila madžarščina uradni jezik. Zategadelj so tudi arhivi na Madžarskem, gradivo pa je v latinščini in madžarščini. Posebno madžarščina je številnim našim zgodovinarjem ovira, da se ne lotevajo obdelovanja gradiva v madžarskih arhivih, v katerih je zastopan levi breg Mure. Šebjaniču pa je dobro poznavanje madžarščine pomagalo pri njegovem raziskovanju protestantizma. Začetniki takega raziskovanja so bili nekateri madžarski zgodovinarji, na primer Sandor Payr, med domačimi pa velja omeniti Ivana Zelka.

FRANC ŠEBJANIČ

Šebjaničeva zasluga je, da je v avstrijskih, nemških, slovaških, predvsem pa v madžarskih arhivih odkril veliko gradiva s področja protestantizma, ga osvetlil in obdelal. Svoje izsledke je predstavljal na simpozijih in konferencah doma in na tujem. Več njegovih referatov ni objavljenih in verjetno tudi niso ohranjeni, vsaj v njegovi zasebni zapuščini ne. Kar se je našlo v zapuščini, je bilo urejeno in objavljeno. Njegov bogat ustvarjalno-raziskovalni opus je razviden iz objavljene bibliografije (Franc Kuzmič, *Bibliografija Franca Šebjaniča*, v: Zbornik soboškega muzeja 2, Murska Sobota 1992, 123–133).

Prvi zaznaven Šebjaničev prispevek o protestantizmu je bil *Gmotni temelji prvih prekmurskih protestantskih župnij v XVIII. stoletju* (Svet ob Muri, 1957). Naslednje njegovo delo so bila *Pisma Mihaela Bakoša Mihaelu Institorisu Mošovskemu* (Jezik in slovstvo, 1969; tudi posebni odtis). Leta 1976 je izšla publikacija *Štefan Küzmič in njegovo delo*; v njej je k znanim ugotovitvam o tem najvidnejšem prekmurskem protestantskem piscu in prevajalcu dodal še svoje nove izsledke. Nekakšna krona njegovega dela pa je nedvomno izid knjige *Protestantsko gibanje panonskih Slovencev* (1977). Delo zajema protestantizem v deželi ob Muri od začetkov, to je od prve polovice 16. stoletja, do obdobja avstro-ogrskega dualizma. To je prvi poskus okvirnega pregleda zgodovine protestantizma med Rabo in Muro. Knjiga je izšla tudi v angleškem, nemškem in madžarskem prevodu.

Seveda je Šebjanič pozneje te svoje izsledke dopolnjeval, predvsem z referati na simpozijih. Vsi pa niti niso bili objavljeni. V knjigi *Slovenski obrednik Mihaela Bakoša* (1979) je osvetlil življenje, delo in pomen Mihaela Bakoša, prvega organizatorja protestantskega cerkvenoorganizacijskega življenja v Prekmurju po tolerančnem patentu, in njegov obrednik (agendo), ki se je ohranil v rokopisu.

Znano je, da so protestanti tudi v Prekmurju ves čas posvečali velik pomen vzgoji in izobraževanju, torej šolstvu, nihče pa ni začel tega raziskovati in obdelovati. Nekaj raziskav na tem področju je prav tako med prvimi pri nas opravil in objavil Šebjanič. V zagrebškem Zborniku za historijo šolstva i prosvjete je leta 1971 objavil prispevek *Slovenski protestantski šolniki in šolarji sredi 18. stoletja v Nemes-Csou na Ogrskem*. Pomemben je prav tako prispevek *Idejna vplivnost nemških univerz na dejavnost prekmurskih luteranskih izobražencev v 18. stoletju*

PORTRETI

(Časopis za zgodovino in narodopisje, 1984). Da so protestanti skrbeli za izobraževanje celo s štipendijskimi skladi, vidimo iz Šebjaničevega poročila *Tri štipendijske ustanove prekmurskih luteranov* (Kronika, 1983).

Pri svojem raziskovalnem delu se je Šebjanič srečal z imenom šolnika Adama Farkaša, ki ga je prav posebej zamikal, celo tako zelo, da si je postavil domnevo, »da bi njegova osebnost lahko bila vplivno povezana z nekaterimi silnicami protestantskega gibanja na slovenskem vzhodu«, kar je bilo tudi potrjeno. Gradivo o njem, njegovem življenju, delu in pomenu je zbiral več let. Nastalo je delo *Šolnik in domoljub Adam Farkaš (1730-1786)*, objavljeno v Zgodovinskem časopisu leta 1981 in leta 1982 še kot samostojna publikacija (separatni odtis).

Poleg raziskovanja protestantizma se je v zadnjem obdobju življenja intenzivno lotil raziskav o Turkih, njihovih vpadih in ropanjih po Prekmurju. V arhivih je zbral precej listin in pisem, jih začel razporejati, dopolnjevati, pripravil je celo razporeditveno shemo, a mu je delo onemogočila nepričakovana smrt.

Šebjanič bi nedvomno, če bi mu bilo naklonjeno dlje živeti, napisal še več, saj je imel zbranega in zabeleženega veliko gradiva, a na poseben, le njemu lasten način, ki ga skoraj ni mogoče razvozlati in uporabiti, ker bi to vzelo preveč časa.

Priznati moramo, da je Šebjanič ob številnem drugem poklicnem obveznem delu ljubiteljsko opravil na zgodovinskem področju pomembno delo za osvetlitev zgodovine Prekmurja, in to tehtno, metodično in z znanstvenim instrumentarijem, kakor se pri znanstvenih delih brezpogojno zahteva. Pritegnejo pa nas prav tako njegova dialektična sklepanja in povezovanja, obravnavanje zadev s prikazom konteksta, pa tudi zanj nadvse značilen slog izražanja.

Franč Kuzmič